

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА**

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

П Р А В О

**ИЗБОРНА ПРОГРАМА
за IV година**

***ЕКОНОМСКА, ПРАВНА И ТРГОВСКА СТРУКА
економски техничар и деловен секретар***

Скопје, мај 2002 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

Назив на наставниот предмет: ПРАВО

Образовен профил и група струки на кои им припаѓа наставниот предмет

Образовен профил: Економски техничар и деловен секретар

Група струки: Економска, правна и трговска струка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Изборна настава - заеднички предмет за струката

1.4 Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Четврта година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 66 часа

1.6 Статус на наставниот предмет

1.6.1. Изборен предмет

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целта на наставата по наставниот предмет *право изборна*, е ученикот да стекне продлабочени и проширени стручно теоретски знаења од областа на воведот во правото и уставното уредување, кои ќе ги применува за совладување на содржините од другите области на правото, со цел да се оспособи за продолжување на образованието во соодветните високообразовни установи.

Од општата цел на наставата по предметот *право изборна* произлегуваат следниве посредни цели:

- Ученикот да го сфати предметот и методот на воведот во правото;
- да го согледа настанокот на државата;
- да го разбере местото, улогата и влијанието на државата во политичкиот систем на општеството;
- да ги продлабочи знаењата за видовите на политички режим;
- да ги прошири знаењата за белезите на државата;
- да ги идентификува функциите на државата;
- да ја опише структурата и начелата на државната организација;Г
- да ги разбере видовите државни органи класифицирани според структурално-функционалната класификација и според видот и начинот на извршување на дејноста;
- да ги продлабочи знаењата за елементите на правниот поредок (елементи на правната норма и толкувања на правната норма);
- да го разбере значењето на владеењето на правото и правната држава како императив за демократска држава;
- да ги повтори и продлабочи знаењата за видовите правни акти и посебните извори на правото;
- да ги разбере правните факти;
- да ги продлабочи знаењата за услов, рок и налог ккао правни модалитети;
- да ги повтори и прошири знаењата за видовите правни субјекти;
- да го разбере значењето на системот на правото;
- да ги разликува главните правни гранки;
- да ја почитува законската регулатива, приспособувајќи се на општествено - економските и политичките промени;
- да развива позитивен однос кон законитоста во сите сфери од функционирањето на правната држава и владеењето на правото.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на програмските содржини од *право за матура*, односно за постигнување на поставените цели, потребни се основни знаења стекнати од наставните предмети, *конституционо уредување* од I година и основи на *правото* од I и II година.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Бр. на часови	Конкретни цели <i>Ученикот:</i>	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
И. ПРЕДМЕТ И МЕТОД НА ВОВЕДОТ ВО ПРАВОТО	4	Да ги продлабочи знаењата за предметот на воведот во правото <ul style="list-style-type: none">- да го елаборира методот на воведот во правото- да ги разликува посебните видови на методи	Се поттикнува дискусија за повторување и продлабочување на знаењата за предметот и методот на воведот во правото. Се презентира графички приказ за посебните видови методи.	1. Основи на правото за I година Тематска целина: -општи уредби за државата и правото. 2. Основи на правото за II година Тематска целина: - основни поими за правото

ИИ. НАСТАНОК НА ДРЖАВАТА	4	<ul style="list-style-type: none"> - да го класифицира различниот пристап во однос на настанокот на државата; - да ги спроведува филозофскиот и социолошкиот пристап; - да го опише правниот пристап на настанокот на државата - да ги согледа разликите во создавањето на државата кај одделни народи 	<p>Се поттикнува дискусија за различниот пристап во однос на настанокот на државата.</p> <p>Се задолжуваат учениците да изготват есеј врз основа на истражување на литература за социолошкиот, филозофскиот и правниот пристап</p>	<p>Основи на правото за I година Тематска целина: -Настанување и поими за државата и правото</p>
ИИИ. ДРЖАВАТА ВО ПОЛИТИЧКИОТ СИСТЕМ НА ОПШТЕСТВОТО	4	<ul style="list-style-type: none"> - да го објасни местото на државата во политичкиот систем - да го свати значењето на влијанието на државата врз правото(улогата на државата во заштитата на правото) - да го определи значењето на влијанието на правото врз државата. 	<p>Се води дискусија за местото на државата во политичкиот систем.</p> <p>Се организира групна работа за меѓусебното влијание на правото и државата.</p>	<p>1. Право за IV година (за матура) Со претходната тематска целина</p>
ИВ. ПОЛИТИЧКИ РЕЖИМ	8	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири знаењата за видовите политички режими - да ги споредува 	<p>Се повторуваат и прошируваат знаењата за политички режим.</p>	<p>1. Конституционо уредување за I година. Тематска целина:</p>

		<p>демократските со недемократските- апсолутистички режими</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ја разликува посредната од непосредната демократија - да ја идентификува посредната-либерално- претставничка демократија и нејзините институции - да ги карактеризира облиците на непосредна демократија: референдум, собраниски облик на непосредна демократија, народно- законодавна иницијатива, права на вето, право на отповикување - да развива позитивен однос кон демократијата 	<p>Се презентира шематски приказ на видовите политички режими.</p> <p>Се води насочена дискусија за разликите меѓу непосредната и посредната демократија.</p> <p>Се организира групна работа при што: една група ги открива недемократските режими во светот, а друга ги бележи демократските режими.</p> <p>Се симулира референдумско изјаснување. Се организира посета на парламентот, совет или месна заедница.</p>	<p>-Политички систем</p> <p>2. Основи на правото за I година.</p> <p>Тематска целина:</p> <p>-Облици на политички систем.</p>
--	--	--	--	---

			Се презентираат изборни модели	
В.БЕЛЕЗИ И ФУНКЦИИ НА ДРЖАВАТА	7	<ul style="list-style-type: none"> - да ги повтори и прошири знаењата за белези на државата (територија, население и власт) - да се запознае со поимот за функциите на државата - да ги разграничи сфаќањата за функциите на државата (теолошко, аналитичко, аналитичко-историско и аналитичко т.е правно). 	<p>Се врши повторување и продлабочување на знаењата за белезите на државата и се води насочена дискусија за борбата на некои држави за сопствена држава со сите белези.</p> <p>Се презентира шематски приказ на графофолијата на белезите на државата. Се води дискусија за власта како белег на државата.</p> <p>Се презентира карта на Македонија (за презентирање на нејзината територија како белег на државата).</p>	<p>1.Основи на правото за I година: Тематска целина: -белези на државата</p> <p>2.Конституционо уредување за I година Тематска целина: -Политички систем -Поделба и организација на државната власт на РМ</p>

			<p>Се презентира шематски приказ на функциите на државата.</p> <p>Се организира групна работа при што една група го разгледува теолошкото сфаќање, втора група аналитичко-историското, а трета група аналитичко-правното сфаќање на функциите на државата и се води дискусија за видовите сфаќања врз основа на заклучоците презентирани од групите.</p>	
ВИ. ОБЛИЦИ НА ДРЖАВАТА	3	<ul style="list-style-type: none"> - да повтори за облиците на владеење (република и монархија) - да ја разбере монархијата во современиот свет - да го сфати републиканскиот облик 	<p>Се поттикнува дискусија со учениците за облиците на владеење врз основа на нивните претходни сознанија и искуствата од</p>	<p>1.Основи на правото за I година</p> <p>Тематска целина:</p> <ul style="list-style-type: none"> - облици на владеење

		на владеење во современи услови.	секојдневниот живот.	
ВИИ. ДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА	7	<ul style="list-style-type: none"> - да се запознае со поимот и начелата на државната организација - да се запознае со поимот на државните органи - да ги истакне белезите на државните органи - да ги класифицира видовите државни органи - да ги разбере видовите државни органи класифицирани според структурално т.е функционалната (хоризонтална) класификација (органи на законодавната власт, органи на извршната власт, органи на судската власт и локални-самоуправни органи) - да ги сфати видовите државни органи класифицирани според видот и начинот на извршување на дејноста (граѓански и оружени органи, изборни и неизборни, политички, 	<p>Преку дискусија се објаснува поимот на државна организација.</p> <p>Се презентира шема на начелата на државната организација.</p> <p>Се организира посета на државен орган.</p> <p>Се презентира шематски приказ на видовите државни органи и се води дискусија за белезите на државните органи.</p>	<p>1.Право за IV година (за матура) Со претходната тематска целина</p> <p>2.Конституционо уредување за I година Тематска целина: -Поделба и организација на државната власт на РМ.</p>

		<p>бюрократски и неименувани; одлучувачки и извршни; колективни и индивидуални државни органи).</p>		
ВИИИ. ПРАВЕН ПОРЕДОК	4	<ul style="list-style-type: none"> - да ги продлабочи знаењата за елементите на правниот поредок - да ги потопри и прошири знаењата за елементите на правната норма (хипотеза, диспозиција, повреда на правото- деликт и санкција) - да ги споредува автентичното толкување на правните норми со научното (толкување на државните органи, толкување на недржавните субјекти и научно толкување на правните норми. 	<p>Се води дискусија врз основа на претходните знаења за елементите на правниот поредок:</p> <p>Се организира групна работа за хипотеза, диспозиција, деликт и санкција врз основа на претходните знаења на учениците со цел практично интерпретирање и идентификација на нивната структура,</p> <p>Се презентираат примери од дневен печат, стручни списанија и Службен весник за видовите на толкување на правните норми.</p>	<p>1. Основи на правото за I година Тематска целина - правен поредок</p> <p>2. Конституционо уредување за I година Тематска целина: - Уставност и законитост</p>

ИЏ. ВЛАДЕЕЊЕТО НА ПРАВОТО	6	<ul style="list-style-type: none"> - да ја сфати идејата за владеење на правото - да го разбере значењето на владеењето на правото и правната држава како императив за демократска држава - да ги истакне уставноста и законитоста како императивни за владеење на правото - да ја сфати контролата на уставноста и законитоста. 	<p>Се читаат текстови кои се однесуваат на владеењето на правото и се проследува состојбата на владеењето на правото во нашата држава.</p> <p>Се задолжуваат учениците да направат истражување во кои области на системот се вршат повреди на правото и причините кои доведуваат до тоа</p>	<p>1. Право за IV година (за матура) Со претходната тематска целина.</p> <p>2. Конституционо уредување за I година Тематска целина: -Уставност и законитост.</p>
Џ. ПРАВНИ АКТИ	3	<ul style="list-style-type: none"> - да ги повтори и продлабочи знаењата за видовите правни акти и посебните извори на правото - да се запознае со поединечните правни акти - да ја разбере законитоста и противправноста на правниот акт. - да врши споредба меѓу 	<p>Се води насочена дискусија за повторување и продлабочување на знаењата за видовите правни акти.</p> <p>Се организира групна работа со цел учениците самостојно да го</p>	<p>1. Основи на правото за I година Тематска целина: -Извори на правото -Правни акти -Правни дела т.е. работи</p>

		<p>правната сила, правосилноста и извршноста на правните акти</p>	<p>одредуваат настапувањето на правосилноста и извршноста на правните акти.</p> <p>Се проследуваат примери од практиката.</p>	
ЏИ. ПРАВНИ ОДНОСИ	3	<ul style="list-style-type: none"> - да ги повтори елементите од правниот однос (правно овластување, правно задолжение и објект на правниот однос) - да ги разбере правните факти 	<p>Се води насочена дискусија за повторување на знаењата за правниот однос.</p> <p>Се презентира шема за субјектите и објектите на правен однос</p>	<p>1. Основи на правото за I година</p> <p>Тематска целина: - Правни односи</p>
ЏИИ. СУБЈЕКТИ НА ПРАВОТО	3	<ul style="list-style-type: none"> - да ги повтори и прошири знаењата за видовите правни субјекти а. Физичко лице како субјект на правото (правна и деловна способност) б. Правно лице како субјект на правото. 	<p>Се повторуваат знаењата за видовите правни субјекти и се води дискусија за правната и деловната способност</p>	<p>1. Основи на правото за I година</p> <p>Тематска целина: - Субјекти на правото</p>

ЏИИИ. ПРАВНИ ДЕЛА	4	<ul style="list-style-type: none"> - да повтори за поимот, елементите и видовите на правни дела - да ги продлабочи знаењата за услов, рок и налог како правни модалитети - да ја разбере неважноста на правните дела (непостоечки правни дела, ништовни правни дела и соборливи правни дела) 	<p>Се води насочена дискусија за повторување на знаењата за правните дела.</p> <p>Се презентира шема за видовите правни дела.</p> <p>Се води насочена дискусија за правните модалитети со изнаоѓање на разликите и сличностите меѓу нив.</p> <p>Се организира практично пресметување на роковите.</p>	<p>1. Основи на правото за I година</p> <p>Тематска целина: - Правни работи</p>
ЏИВ. СИСТЕМ НА ПРАВОТО	6	<ul style="list-style-type: none"> - да се запознае со поимот и значењето на системот на правото - да ги разликува елементите на правниот систем - да се запознае со 	<p>Се поттикнува дискусија за значењето на системот на правото</p> <p>Се презентира шематски приказ на</p>	<p>1. Основи на правото за I година</p> <p>Тематска целина: - Општи учења за државата и правото</p>

		поимите правна установа и правна гранка - да ги разбере главните правни гранки а. Уставно право б. Управно право ц. Судско право д. Казнено право е. Граѓанско право ф. Лично и семејно право г. Трговско (стопанско) право х. Трудово право и. Меѓународно право	елементите на правниот систем, како и на главните правни гранки со употреба на графоскоп, хамер или ЛЦД проектор	
--	--	--	--	--

4.2 Наставни методи и активности на учење

За реализација на наставата по наставниот предмет право за матура, согласно поставените цели на наставниот предмет, како основни наставни методи ќе се користат: водење на насочена дискусија, решавање на проблеми и симулација на реални ситуации, учење преку сопствено откривање, слободни задачи, тимска настава и сл.

Активности на ученикот: да дискутира, да применува правила и законитости, да набљудува, да слуша да прибележува, да повторува, да објаснува, да чита, да толкува позитивни законски прописи, да презентира, да открива во група и независно, да размислува критички, да дава свој суд, да работи домашни задачи.

Активности на наставникот се: организирање, планирање и подготовка на наставата, давање инструкции за работа, поттикнување на дискусии, објаснување, поставување прашања, оценување и поттикнување на самооценување и креативност од страна на учениците, симулирање на процеси и реални ситуации, презентирање, правење забелешки.

4.3 Организација и реализација на наставата по предметот

Процесот на учење во наставата по наставниот предмет право за матура, се изведува преку теоретска и практична настава во училница, организирани посети на трговски друштва и институции, организирани информативни средби, разговори и дискусии со претставници т.е. стручни лица од практиката, во училиштето или во институциите и друштвата, со цел да се интегрираат знаењата и ставовите со практичните умеења на учениците. Наставата по овој наставен предмет се реализира и преку индивидуални домашни задачи кои можат да се изведуваат дома и во училиште. Образовните активности по предметот основи на правото за матура, се организирани во две полугодија, четири тримесечја и неделен распоред на часовите.

4.4 Наставни средства и помагала

За поуспешна реализација на целите на наставниот предмет право за матура, потребно е да се користи: графоскоп, графофолии, ТВ, видеорекодер, видеоленти, компјутерска опрема, ЛЦД проектор, публикации, обрасци, шеми и сл. согласно со Нормативот. Литературата потребна за реализација на наставата, како за наставниците така и за учениците е учебник за овој наставен предмет, наставни помошни материјали, стручни списанија, закони и практикуми од соодветни области, кометари за законите.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигнувањата на учениците, се врши преку континуирано следење во текот на учебната година, усно и писмено - преку тестови на знаења, писмените извештаи за реализирани активности на учениците, креативноста, постигнувањата и резултатите од тимската работа, индивидуалните домашни задачи, покажан интерес и активно учество на учениците во часовите.

Во текот на учебната година учениците се оценуваат со најмалку две оценки за секое полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки. Доколку ученикот не покаже резултати во реализирањето на конкретните цели на наставната програма се постапува според законската регулатива.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Покрај условите пропишани со Законот за средно образование, наставникот треба да ги поседува следниве персонални, професионални и педагошки карактеристики: да го мотивира и да влијае позитивно на ученикот со својот начин на изразување, углед, појава, подготвеност за дополнителна работа, образование, систем на вредности и деали, да соработува со другите наставници, стручни работници, социјални партнери, стручни институции, да поседува способност за изведување на настава и комуникација со учениците, да поседува способност за примена на современа образовна технологија, да поседува способност за планирање, организирање, воведување новини во наставниот процес, како и способност за професионално и педагошки самообразување, да е комуникативен и креативен.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по право VII - 1, со здобиена педагошко - психолошка и методска подготовка и положен стручен испит.

6.3. Стандард за простор за наставниот предмет

За реализација на Наставната програма по право за матура, ќе се користи училница или кабинет опремен со наставни средства, помагала и опрема согласно Нормативот.

7. Датум на изработка и носители на изработката на наставната програма

7.1. Датум на изработка: мај, 2002 година

7.2 Датум на превземање : март 2008 година

7.2. Состав на работната група

1. Снежана Димовска, советник, раководител, Биро за развој на образованието, Скопје
2. Д-р Броче Давидковски, професор, член, Правен факултет, Скопје
3. Цвета Петреска, наставник, член, ДУСЕБ вАрсени Јовковг Скопје
4. Македон Славкоски, наставник, член, ДСЕПУ вВасил Антевски - Дренг, Скопје
5. Ленче Кузмановска, наставник, член, ДСЕПУ вВасил Антевски - Дренг, Скопје
6. Ѓорѓи Бајлозов, советник, член Министерство за економија, Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 1.9.2002 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по **право за матура**, ја одобри (донесе): министерот за образование и наука со решение број 11-3368/1 од 24.06.2002 година.